

מוסדי ארץ. והוא תמוה מאד. וכבר תמה ע"ז האר"ז ל בלקוטיו שנדפסו בסוף ספר התקונים מכ"י הקדושה. וע"ש מש"כ לפרש בזה, ובביאור הגר"א שם השיג על פירוש האר"ז, וכתב שאין המאמר הולמו, וע"ש בבהגר"א מה שנדחק לפרש.

אבן לפי המבואר לא נפלאות ולא רחוקה לומר, דאם כי מבחינת סדר הדורות והקבלה היה צ"ל תנאים בחג"ת ואמוראים בנה"י. אבל מבחינת סברא ועומק העיון בטעמי ההלכה, הענין בהיפך. וא"ש דברי הזהר כפשוטם, שהדבר יסודתו בהררי קדש, שכן נסתבכו הדברים מכבשי דרחמנא, להיות האמוראים בחג"ת והתנאים בנה"י, ותל"מ).

וגדולה מזו נראה, דאף הכח שנתנה תורה לב"ד הגדול שבלשכת הגזית, אף הוא מותנה בקבלת כלל ישראל עליהם את הדיינים שנתמנו לכך. ובדרך כלל הדבר פשוט. שהרי הממנים היו חברי ביה"ד הגדול הותיקים, וכמ"ש הרמב"ם פ"ב מהל' סנהדרין ה"ח, ומעשיהם היו מקובלים על הציבור. אבל אם באמת יארע שיתמנו כאלמות ובורע, וישראל לא קיבלום עליהו אין להם כח כלל. ויתורן בזה קושית העולם, בימי שמעון בן שטח שהסנהדרין בלשכת הגזית היו רובם צדוקים כדאיתא במג"ת, מפני מה לא חל אז עליהם דין ועשית ככל אשר יורוך ^{ל"א תסור מן הדבר} ולא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. (ושמא י"ל שהרמב"ם נתכן לתרן קרשיא זו, באומרו בפיה"מ בפ"ק דאבות ח"ל, נטו להאמין הדבר שלא יכלו לכוזב אצל ההמות, שאילו היו מוציאים אותו מפהים היו הורגין אותם, ר"ל

דברי תושב"כ. ואמר כל אחד לסיעתו שהוא מאמין בתורה, וחלק על הקבלה שאינה אמתית וכו', אחר שלא יכלו לדחות הכל, הכתוב והמקובל וכו' ע"ש. והנה ודאי מודה הרמב"ם שתלמידיהם של צדוק ובייתוס לא כפרו בתושב"כ, שהרי כך מוכח בכולי תלמודא (עיין חזו"א חיר"ד סי' ב' באורך). אלא כונתו על צדוק ובייתוס עצמם. אבל י"ל שכונתו שהיו להם תלמידים שהיו כמותם ממש, והם הם שישבו בלשכה"ג בימי שמעון בן שטח. שאם לא נאמר כן, איני יודע מה גרם לו ז"ל לומר כך). אכן לפמש"נ א"ש. דכפי הידוע הצדוקים היו עשירים ותקיפים, ורוב המון בית ישראל היו כנגדם, ולא קבלום עליהם.

והנה בקנט' ד"ס (שם אות ג') כתב ח"ל, נראה מדברי הרמב"ם שהסכמת כל חכמי ישראל או רובם, יש להם הכח של ב"ד הגדול וכו'. ואף דבב"ד הגדול גופא קי"ל שהמקום גורם, ואם מצאן בית פאגי והמרה עליהן פטור. היינו וכו' כשב"ד הגדול יושבין בלשכת הגזית הן ב"ד על כל ישראל וכו' אף ששאר חכמי ישראל גדולים מהם הרבה במנין או אפשר גם בחכמה ^{אשר תפסו} מ"מ גזה"כ שאי אפשר לחלוק על ב"ד הגדול בשום אופן וכו'. וכל זה הוא רק בב"ד של ע"א שהם מיעוטן של חכמים, אבל קיבצו כל חכמי ישראל או רובן בכל מקום שהם הם ב"ד של כל ישראל מאליהם. וע"כ עליהן אמרה תורה אל השופט אשר יהיה בימים ההם וכו' אפילו בזמן דליכא סמוכין. דהא בשעת חתימת התלמוד כבר בטלה הסמיכה, ומ"מ חייבין כל ישראל לשמוע להן וכו' ע"ש באורך. ולמש"נ תלוי כ"ז בקבלת ^{הציבור ודו"ק} הציבור ודו"ק.

א"ח"ה 3224567

סימן ט"ז

דרשה לחודש אלול

א

הנה בישעיה (כ"י) כתיב, "בוא בצור והטמן בעפר, מפני פחד ה' והדר גאונו". ושם (י"ט) "ובאו במערות צורים ובמחילות עפר מפני פחד ה' והדר גאונו בקומו לערוץ הארץ". ושם (כ"א) עוד, "לבוא בנקרת הצורים ובסעיפי הסלעים מפני פחד ה' ומהדר גאונו בקומו לערוץ הארץ". אבל באמת כבר אמר איוב (ל"ד כ"ב),

כתבו הקדמותים וגם האר"ז, אלול ר"ת אני לדודי ודודי לי. ולכאורה הרי ימי חודש אלול הם ימי יראה ופחד וחודת הדין. ומאי שייאטיה של פסוק של אהבה שבשה"ש לחודש זה.

וכך בעי ליה לבר נש לאתכללא בכללא דסגיאין, ולא לאתייחדא בלחודי וכו'. ועפ"ז נהגו הרבה צדיקים להצטנע בימי הדין ולא להזכיר שמם בברכת מי שברך וכדומה^א. אבל באמת זו טעות גדולה. שכבר ביארנו בדרוש לתקיעת שופר בהגה"ה, כי מחשבה זו להתחבא מה' מחשבת און היא. והיא היא השורש פורה ראש ולענה שהזהירה ממנו התורה בר"פ נצבים, והיא עקמומית שבלב שבא השופר לפשט. ושלכן נרמז השופר בר"ת של שורש פורה ראש ולענה, ע"ש באורך.

ברם עצת הזהיר לאעלאה רישיה בין סגיאין משום בתוך עמי אנכי יושבת, כוונה אחרת יש בה. ואין עניינה התכנפות והתכוצות וחוסר מעש. אלא אדרבה, ענינה הוא דוקא פעילות ועשיה וכמשי"ת.

דחנה ידועים דברי התקנים בתקונא שתיתאה, המגנה את אלה שמבקשין צרכי עצמן בימי הדין. ח"ל, כולו צוחק בצלותין ביומא דכפורי ככלכין הב הב. לנא מזונא וסליחה וכפרה חיי וכו', ואינן עזי נפש וכו'. ועפ"ז כתבו הספה"ק, שלא יכוון האדם בכל תפילותיו ובקשותיו אלא על תיקון השכינה. הדברים מתמיהים. חדא, אין אתנו ידע עד מה, מה זה תקון השכינה ועוד, אם אין רצוי לבקש על חיי ומזוני וכיו"ב, למה תקנו לנו בקשות אלו. ומה שיך לבקש כמו פיו צרכים אלו, ולכוון בלבו דברים אחרים.

אך הענין מבורר בקוצר אמרים בשנו"א פ"ה דברכות מ"א, ד"ה כדי שיכוונו את לבם לאביהם שבשמים. פי', שאסור לכוון בתפילה לצורך עצמו. אך להתפלל

"אין חשך ואין צלמות להסתיר שם פרעלי און". ודהמע"ה אמר (תהלים קל"ט) "פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה, אנה אלך מרוחק ואנה מפניך אברח. אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך. אשא כנפי שחר אשכנה באחרית ים, גם שם ידך תנחני ותאחזני ימינך. ואומר אך חשך יושפני ולילה אור בעדני, גם חשך לא יחשיך ממך וגו'".

אך מצאנו ראינו שני מחבואים טובים להסתיר שם מפחד ה' והדר גאונו. וגילה אותם לנו הנביא צפניה (כ"ג), "בקשו צדק בקשו ענה אולי תסתרו ביום אף ה'". והנה, בקשו ענה מוכן מאליו כי הוא מחבוא ומסתור טוב. כי הענו אי אפשר למצאו, כי איננו, וכלא חשיב. אבל בקשו צדק צריך ביאור ופירוש, במה הצדק מהווה מחבוא ומסתור ביום הדין.

ויבואר הדבר בהקדם דברי הזהיר בפרשת בשלח (מ"ד ב'), בשעתא דדינא תליא בעלמא, לא יתפרש בר נש בלחודי, ולא יתרשם לעילא, ולא ישתמודעון ביה בלחודי וכו'. לא ליבעי ליה לאינש לאתפרשא מבין עמא וכו'. ובגין כך אמרה (מ"ב ד') "בתוך עמי אנכי יושבת", ולא בעינא לאתפרשא מיניהו. ובפרשת בא (ל"ג ב'), כיון דאשתמודע איהו בלחודי מיד אתקיף ביה מקטרגא. ועל דא תגינן, ולא איצטרך ליה לבר נש לאתפרשא מכללא דסגיאין, בגין דלא יתרשם איהו בלחודי, ולא יקטרגון עליה לעילא. דכתיב בשתמית, ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת. ובפרשת ויצא (ק"ס ב'), מאי קאמרה, לא בעינא למיהוי רשימאה לעילא. אלא לאעלאה רישאי בין סגיאין. ולא לאפקא מכללא דלהון.

הפוסקים דהיינו כשמבקש רחמים בפניו. ונראה פשוט דהטעם הוא דכל שמבקש בפניו הרי זה כאילו הזכיר שמו. וכדאשכחן כהאי גוונא בברכת המילה. שמברך אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. ואינו מפרש להכניסו למי. משום שכל שאומר בפניו הרי זה כאילו הזכיר שמו. (וכיד"ב מצינו (ברכות נ"ח ב') ראה בריית טובות ואילנות טובות, אומר ברוך ששכח לו בעולמו). והואיל וכן, מה לי מזכיר שמו מה לי מתפלל בפניו.

א. בחידושי חת"ס לנדרים (מ"א) כתב מפני דברי הזהיר הללו, שעדיף לא להזכיר שם החולה בתפילה עליו (וכ"כ בספר אבן שלמה פ"ט סעיף י"ד בשם הגר"א). וכתב שם החת"ס, דמשום כך עדיף להתפלל בפני החולה שאז אין צורך להזכיר שמו (ברכות ל"ד א', מ"ב ס"י קט"ז סק"ג).

אבל באמת הדברים תמוהים. דהנה ד"ל הגמ' שם, כל המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר שמו שנאמר (במדבר י"ב) "אל נא רפא נא לה". ולא קמדכר שמה דמרים. וכתבו

שיהיו כל ישראל בתכלית השלמות, ויהיה נשלם כנסת ישראל למעלה עכ"ל.

וביאור דבריו הק' הוא כי כלל ישראל הם הם כנסת ישראל, שהוא השראת שכינתו ומלכותו ית' בתחתונים. וכל ישראל הם איברין וגדפין דשכינתא. והיינו דתנן בפ"ו דסנהדרין (מ"א א'), אמר ר"מ, בשעה שאדם מצטער, שכינה מה לשון אומרת, קלני מראשי וקלני מזרעתי. (ועמש"כ בזה בנפה"ח ש"ב ספ"א בהגה"ה). נמצא, כי באמת יכוון האדם בתפלותיו פירוש המלים כפשוטם, בקשת חיי ומזוני ורפואה וכיו"ב, אלא לא יבקשם עבור עצמו בפרטות, אלא עבור כלל ישראל. ואם מבקש עבור עצמו בפרטות הרי הוא כלב. ואם מבקשם עבור כלל ישראל היא היא הכוונה הרצויה והנשגבה שכתבו הספרים לכוון לבקש על תקן השכינה^{הערה 1}.

ובבבנות האר"י, ובכן יתקדש וגר' נגד אברהם, שקידש ש"ש בכבשן האש, ובכן תן פתוך נגד יצחק, פחד יצחק. ובכן תן כבוד נגד יעקב, שאמר בשכמל"ו

ב. ברפ"ט מהל' תשובה כתב הרמב"ם ז"ל, מאחר שנודע שמתן שכר של מצוות והטובה שנזכה לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה, היא חיי העוה"ב וכו', מהו זה שכתוב בכל התורה כולה, אם תשמעו יגיע לכם כך. ואם לא תשמעו יקרה אתכם כך. וכל אותן הדברים בעוה"ז. כגון שובע ורעב, ומלחמה ושלום, ומלכות ושפלות, ושיבת הארץ וגלות, והצלחת מעשה והפסדו. ושאר כל דברי הבית וכו'. כך הוא הכרע כל הדברים. הקב"ה נתן לנו תורה וכו' והבטיחנו בתורה, שאם נעשה אותה בשמחה וכו' שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה. כגון, חולי ומלחמה ורעב וכיו"ב, וישפיע לנו כל הטובות המחזקות את ידינו לעשות התורה. כגון, שובע ושלום, וריבוי כסף וזהב וכו'. וכן הודיענו בתורה, שאם נעזוב התורה מדעת וכו', יסיר מן העוזבים כל טובות העוה"ז, שהן חזקו ידיהם לבעוט, ויביא עליהם כל הרעות המתעם אותן מלקנות העוה"ב, כדי שיאבדו ברשעם. ע"ש באורך. וכמה מן הדוחק יש בדברים אלו. (ועיין גם מה שהשיג ע"ז מהר"ם גבאי ז"ל בעבה"ק ח"ב פ"ז). אכן לפ"ד הגר"א אין צורך לזה.

וכבר כתב הרשב"א בתשובה והעקרים והעקרה, וכ"כ מהרש"א בקידושין ל"ט ב', דהא דאמרין שכר מצווה בהאי עלמא ליכא, ויש צדיק ורע לו ורשע וטוב לו, כל זה הוא בדיני היחיד. אבל לגבי כלל ישראל הרי בכל דברי התורה והנביאים וגם בפרשה שניה של ק"ש מפורש, שכשישראל עושין רצונו של מקום מקבלים טובה בעוה"ז, וכשחוטאים נענשים בעוה"ז. והיינו, כי הואיל וכנסת ישראל היא השראת שכינתו בתחתונים הרי שלימותם וטובתם בעוה"ז הוא ריבוי כבוד שמים. והוא תכלית לעצמו, ולא רק מצד שהם עזרה וסיוע לזכות לעוה"ב.

(פסחים נ"ו א'). ותמוה, בשלמא באברהם ויצחק נחא, שאנו מבקשים על קידוש השם ועל יראתו ית'. אבל היאך הבקשה ובכן תן כבוד לעמך נגד יעקב שאמר בשכמל"ו. אכן להמבואר נחא. כי כבוד ישראל הוא כבודו ית'.

(ועיין בפרשת וירא י"ח י"ט, כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגר' ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו. ופירש רש"י, כך הוא מצוה לבניו, שמרו דרך ה', כדי שיביא ה' על אברהם וגר' על בית אברהם וכו'. עכ"ל. והוא תמוה מאד, דאדרכה, כונה זו הרי היא שלא לשמה, ומה שבח יש בציווי זה. אכן לפי מה שנתבאר א"ש וק"ל).

והן הן הדברים שאמר אביי ספ"ד דברכות (כ"ט ב'), לעולם לישתף אינש נפשיה בהדי ציבורא. דהיינו להתפלל בלשון רבים. (וכמוכן שלא יפסיד כלום שהרי סו"ס גם הוא חלק מן הציבור). והנה פשוט הוא דלא סגי בשינוי הלשון גרידא מלשון יחיד ללשון רבים,

ג. בפ' חלק (צ"ז ב') רא"א אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין וכו'. א"ל ר' יהושע והלא כבר נאמר ^{ישעיה מ"ט} כה אמר ה' גואל ישראל קדרשו לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו וגר'. ופירש מהרש"א, דהיינו, ע"י ביזוי וחיעוב שיהיה להם בצרת הגלות ישובו ישראל וכו' ע"ש. פ"י, כי לגאולה כשאנים ראויים לא סגי ביסורים, אלא העיקר השפלת כבוד ישראל, כי ע"י יש חז"ש וע"ז נאמר (יחזקאל ל"ה ו') יען כלימת גרים נשאתם וגר', נשאתי את ידי אם לא הגרים אשר לכם מסביב המה כלימתם ישא וגר', ולא אשמיע אליך עוד כלמת הגרים חורפת עמים וגר'. לא למענכם אני עושה בית ישראל, כי אם לשם קדשי וגר', וקדשתי את שמי הגדול המחולל בגרים וגר'.

ד. בשו"ע אור"ח סי' קי"ט ס"א כתב ז"ל, להר"ר יונה, כשמוסיף בברכה מעין אותה ברכה. אם מוסיף אותה בשביל כל ישראל אומר אותה בלשון רבים ולא בלשון יחיד וכו'. ואם שואל צרכיו ממש, כגון שיש לו חולה בתוך ביתו, או כשהוא צריך לפרנסה וכו', שואל בלשון יחיד ולא בלשון רבים. ולדברי הגר"א בשנו"א נראה, דאם מבקש על חבירו שפיר דמי לבקש בלשון יחיד. אבל אם מבקש צרכי עצמו, דהיינו רפואה ופרנסה לעצמו, יבקש בלשון רבים. שאל"כ ייחשב כלבא כמש"נ. וטענת רבינו יונה שהוכחה במ"כ שם, שא"כ יהיה נראה כמוסיף על המטבע שטבעו חכמים, אינה מוכנת. דמעיקרא כך תיקנו את המטבע, ששואל אדם צרכיו בשומע תפילה. ואם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר (ע"ז ח' א').

הדפסה בראלוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה-

מעשה מה מאד ימתק הרמוז אני לדודי על אהבת ישראל להקב"ה בעמלם בתושבע"פ. דודי לי על אהבת הקב"ה לישראל במסרו להם השליטה על התושבע"פ.

ב

והנה תקנו לנו רז"ל להפטיר בכל שבתות חדש אלול בשבע דנחמתא. ומשמע דימי אלול נועדו להיות ימי תקן לימי האבלות של החורבן.

והנה הארכנו בדרוש לבין המצרים, כי ימי האבלות בחודשי תמוז ואב, תחלתן י"ז בתמוז יום חטא העגל, וסופן ת"ב יום חטא המרגלים. והנה שני החטאים האלה נבעו מחוסר מדת האהבה. חטא העגל כמש"נ. ואילו חטא המרגלים, הרי מפורש בתורה בפרשת דברים (א' כ"ז), ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אותנו, ופירש רש"י, והוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו. משל הדיוט אומר, מה דבלבך על רחמך מה דבלביה עלך. בשנאת ה' אותנו הרציאנו מארץ מצרים. הרצאתו לשנאה היתה. משל למלך בור"ד שהיו לו שני בנים, ויש לו שתי שדות, אחת של שקיא

והענין הוא, כי חטא העגל היה מחמת חסרון במדת האהבה בין ישראל לאביהם שבשמים, כמו שהארכנו במ"א, דכתיב וירא העם כי ברשע משה לודת מן ההר ויקהללו וגו'. כי האוהב אינו מאבד הסבלנות אלא ממתיך ומצפה לאהובו בסבלנות. ולכן כתיב לחטא זה ניתנה להם תושבע"פ שבה באה לידי ביטוי האהבה הגדולה להקב"ה כמש"נ מדברי המדרש.

והנה זו שאמרנו שתושבע"פ היא מדת האהבה אהבה זו הדיית היא שכשם שבאה בה לידי גילוי אהבתם של ישראל להקב"ה כך באה בה לידי גילוי אהבת הקב"ה לישראל וכמו שהארכנו במאמר הנ"ל בביאור דברי הגמ' גיטין ס' ב' לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבע"פ והבאנו דברי קצה"ח בהקדמתו שכתב רז"ל היא כריתת הברית והאהבה הנפלאה שנתן לנו תושבע"פ במתנה גמורה כפי הכרעת החכמים וכו' אע"פ שאינו אמת וכו' רק שיהיה אמת בהכרעת השכל האנושי וכו'. והבאנו שם מש"כ המפרשים בענין הקטרוגים שקטרוגו המלאכים על מ"ת ואמרו תנה הודך על השמים שהקטרוג היה על דבר זה שהקב"ה מסר השליטה על התורה לחכמי ישראל.

אמר החכם

מגמ' סנהדרין ק"ב א', לכן בר"ה שהוא יום פקידת העונות, אנו באים ללמד סניגוריא לפני הקב"ה על ישראל שנכשלו בחטא העגל. דהנה בחטא העגל כתיב וירא העם כי ברשע משה, ופירש רש"י, לשון איחור. וכן (שופטים ה') ברשע רכבו. ובאמת דרשו רז"ל (שבת פ"ט א') ברשע - בא שש ולא בא. וכמו"כ בסיסרא דרשו, מדוע ברשע רכבו לבא, בא שש ולא בא. א"כ אנו טוענים לפניו ית', בא וראה. אמו של סיסרא מה כתיב בה, בעד החלוק נשקפה ותייכב וגו'. מדוע ברשע רכבו לבא וגו'. חכמות שרותיה תענינה אף היא תשיב אמריה לה, הלא ימצאו יחלקו שלל, רחם רחמתי וגו'. שלל צבעים לסיסרא וגו'. ואעפ"כ לא יכלה להרגע, ויבבה ופעתה לא פחות ממאה פעיות. א"כ מה חרי האף הגדול על ישראל שפקעה סבלנותם כשברשע משה לבא.

והא קמן דטענה זו אינה מתקבלת. והוא כמו שאמרנו, כי האוהב אינו מאבד הסבלנות, אלא ממתיך ומצפה לאהוב. ונראה, כי הציפיה שלנו לישועה היא היא התקן לחטא העגל. ורמז לדבר מה שכתב דורשי רשומות "ואהבת את ה' אלהיך" עולה בגימ' כמנץ "אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר". חושבנא דדין כחושבנא דדין. ויתכן שלכן קוראין תמיד פרשה זו בשבת נחמו.

וכבר כתבו הקדמונים "דת למר" אותיות תלמוד.

וא"ש בזה תמיה עצומה. דכתיב (שמות ל"ב ט"ז) והלחות מעשה אלהים המה. והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחות. וקשה, אם תרווייזו מעשה אלהים הם, אפוכי מטרתא למה לי, לברא לוחות ולברא כתיבה. והרי אפשר לברא לוחות כתובים. אכן לפמש"נ ע"פ הספרי א"ש. (והא דתנן (פ"ה דאבות) שהכתב והמכתב והלחות נבראו בע"ש ביהש"מ. ע"ש במפרשים מש"כ בזה).

וברש"י פרשת תשא (ל"ד ג') עה"פ ואיש לא יעלה עמך. הראשונות על ידי שהיו בתשואות וקולות וקהלות שלטה בהן עיה"ר. אין לך יפה מן הצניעות ע"כ. ותמוה, שהרי רק מעמד הר סיני היה בקולות. אבל מתן הלחות היה בצנעא בראשונות כמו באחרונות. אכן לפ"ד הספרי דכתיבת הלחות הראשונות היה בשעת מ"ת א"ש.

ז. בתוס' ר"ה ל"ג ב' ד"ה שיעור, ובטור סי' תקצ"ב, הביאו מהערך, שתוקעין בר"ה מאה קולות כנגד מאה פעיות שפעתה אמו של סיסרא. והוא תמוה מאד, מה ענין יש לנו בפעיותיה של אם סיסרא ובמנינם. אך הענין הוא, כי הנה בחטא העגל כתיב (שמות ל"ב ל"ד) וביום פקדי עליהם חטאתם, ופירש"י, תמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם וכו'. והוא